

Моцок В.І.*

«ПРОСУВАННЯ ДЕМОКРАТІЇ» У ПОЛІТИЦІ США ЩОДО СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ЦІЛЬ ЧИ ЗАСІБ?!

На початку ХХІ століття США хоча й опосередковано, однак ефективно продемонстрували можливість практичної реалізації концепції «поширення демократії» в східно-європейському регіоні [1]. США переважно успішно застосовували у своїй зовнішньополітичній практиці концепцію «просування демократії» для забезпечення національної безпеки і підтримки глобальної стабільності упродовж другої половини ХХ ст. – на початку ХХІ ст. у різних частинах світу. Ґрунтовне концептуальне оформлення і різноманітний досвід практичного розповсюдження демократії на різних соціально-політичних і етно-конфесійних майданчиках упродовж достатнього хронологічного відрізка показали її ефективність, універсальність і перспективність. Нещодавні події «арабської весни», яку відносять вже до «четвертої хвилі» глобальної демократизації [2], у черговий раз продемонстрували ефективність новітніх революційних технологій, котрі запроваджуються у контексті виконання завдань зовнішньої політики провідних держав світу, елементами якої є концепція «поширення демократії» й її успішна реалізація.

У східноєвропейському регіоні Вашингтон спрямував свої зусилля на найбільш підготовлені до внутрішніх перетворень держави, котрі були спроможні підсилити зовнішньополітичні дії внутрішньополітичним протестом і необхідними базовими умовами для демократичної трансформації. Доволі експліцитна участь США в забезпеченні успіхів грузинської «революції троянд» 2003 р. і української «помаранчевої революції» 2004 р. засвідчила, що офіційний Вашингтон високо оцінює важливість східноєвропейського регіону для забезпечення національної і глобальної безпеки, а також досягнення довгострокових цілей формування нового світового устрою. Щоправда, пост-революційні процеси у Грузії і Україні у частині консолідації демократичних режимів дещо відкоригували очікування незворотності демократичної модернізації держав [3], що пройшли через «вакцинацію» електоральними революціями.

У цьому зв'язку виникає запитання чи зовнішньополітична увага США до Східної Європи, котра була реалізована через підтримку демократичних перетворювань у декількох державах регіону в середині нульових років ХХІ століття, мала на меті, передусім, демократичну трансформацію політичних режимів, чи, здебільшого, спрямовувалася на формування підтримки з боку декількох держав регіону для реалізації американських довгострокових геополітичних інтересів на євразійському континенті.

З'ясування відповіді на питання чи політика США щодо «просування демократії» у Східній Європі є ціллю американської зовнішньої політики чи засобом за допомогою якого США прагнуть досягнути більш віддалених цілей є метою цієї розвідки.

Ми притримуємося гіпотези за якою американське «просування демократії» на східноєвропейський простір, котре реалізовувалося через використання інструментарію електоральних революцій, розширення НАТО й регіонального партнерства демократичних держав, є як метою зовнішньої політики США у Східній Європі, так і засобом для досяг-

* доцент кафедри міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича

нення більш вагомих завдань і довгострокових цілей на євразійському континенті, котрі, здебільшого, полягають в отриманні геополітичного ресурсу для подальшої боротьби.

«Просування демократії» як ціль

Консолідація демократичних режимів у декількох східноєвропейських державах, використовуючи вищезгаданий інструментарій «поширення демократії» з боку США, могла б завершити тривалий і відносно нестабільний процес остаточної і незворотної демократизації Центрально-Східної Європи, який розпочався з часу «оксамитових революцій» 1989 р. Незважаючи на те, що важливість східноєвропейського регіону для зовнішньої політики США підпорядковується геополітичною цінністю всього євразійського простору, такі держави як Україна і Грузія, використовуючи настанови З. Бжезинського [4], відіграють роль ключових гравців у Східній Європі. З початку XXI століття політика США щодо країн Східної Європи диктувалася американськими глобальними цілями на міжнародній арені. США докладали зусилля у сприянні політичних і економічних реформ у цих пострадянських державах, прагнучи утвердити їх у світовій політиці в якості самостійних суб'єктів, суверенітет яких не піддавався б сумніву з боку, передусім, Росії. Найбільш ефективними і помітними інструментами США і, в цілому, Заходу, для успішного «просування демократії» у Східній Європі, стали електоральні революції, розширення НАТО і регіональне партнерство демократичних держав. Демократизація політичних режимів цих країн переводить їх у розряд американських ідеологічних союзників, котрі можуть підсилити ефективність зовнішньої політики США на пострадянському й євразійському напрямках.

«Просування демократії» як засіб

Демократизація Східної Європи здатна стати вагомим засобом для забезпечення американських довгострокових зовнішньополітичних інтересів на пострадянському й євразійському просторах. Використовуючи інструментарій «просування демократії», США здійснювали вплив на східноєвропейський простір для досягнення власних національних інтересів, котрі можуть бути ідентифіковані як демократизація політичних режимів, забезпечення регіональної безпеки і отримання геополітичного ресурсу. США використовували механізми поширення демократії для здійснення впливу не лише на внутрішню, але й на зовнішню політику країн регіону. У результаті проведення декількох електоральних революцій на пострадянському просторі головні геополітичні цілі США були ідентифіковані, а держави чи території необхідні для їх реалізації, визначені. Бажання США закріпитися у Східній Європі продиктовані декількома факторами, з-поміж яких три головні геополітичні ідеї: США не повинні дозволити Росії переродитися в імперію, пострадянський простір повинен отримати геополітичний плюралізм і Захід повинен негайно розпочати пошук ключа до каспійських енергетичних ресурсів [5, р. 139]. У «Стратегії національної безпеки США» [6], оприлюдненій у травні 2010 р., адміністрація Б. Обами диференціювала держави, котрі є визначальними для реалізації найголовніших цілей зовнішньої політики США, від країн, які здатні сприяти у реалізації американського зовнішньополітичного порядку денного лише опосередковано. До другої групи потрапили держави Центральної і Східної Європи, що лише підтверджує їх підпорядкованість першочерговим американським цілям. У свою чергу, зовнішньополітична присутність Російської Федерації мотивує регіональну і глобальну стратегії Вашингтону, які полягають у стримуванні впливу Росії в оточуючих її державах і розвитку американської системи альянсів в Євразії.

«Просування демократії» у зовнішній політиці США щодо Східної Європи знаходилося у залежності як від досягнення мети привнесення демократичних цінностей у регіон, так і від отримання необхідного засобу для продовження довготривалої боротьби за пострадянський й євразійський простори.

Посилання

1. Дискусійність питання існування східноєвропейського регіону і визначення його меж потребує окремого дослідження. Ми виходимо з припущення, що, на кінець 2011 р., Східна Європа охоплює Україну, Білорусь, Молдову, Грузію, Вірменію і Азербайджан – тобто колишні республіки СРСР, котрі не інтегрувалися до НАТО й ЄС, однак виступають об'єктом уваги з боку цих інституцій, про що доводить ініціатива ЄС «Східне партнерство», яка спрямована на ці держави.
2. Див. напр.: Diamond L. A Fourth Wave or False Start? – Електронний ресурс: – Режим доступу: // <http://www.foreignaffairs.com/articles/67862/larry-diamond/a-fourth-wave-or-false-start?page=show#>
3. Див. напр.: Menon R., Motyl A. Counterrevolution in Kiev: Hope Fades for Ukraine – Електронний ресурс: – Режим доступу: // <http://www.foreignaffairs.com/articles/136408/rajan-menon-and-alexander-j-motyl/counterrevolution-in-kiev>
4. Див. напр.: Brzezinski Z. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives: 1997. – 240 p.
5. Див. напр.: Asanishvili P. Georgia: Regional Stability in the Transformed International System / P. Asanishvili, A. Tukvadze // Central Asia and Caucasus. – 2005. – № 3. – P. 139.
6. National Security Strategy. May 2010 – Електронний ресурс: – Режим доступу: // http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf